

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ У ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано зміст і результативність регіональних програм підтримки обдарованої молоді в Луганській області.

Ключові слова: обдаровані школярі, регіональна програма, Луганська область, педагогічна підтримка обдарованих школярів.

Проблема забезпечення особистісної, соціальної самореалізації та професійного самовизначення обдарованої молоді в нових умовах набула особливої актуальності на сучасному етапі розвитку суспільства. Соціально-економічні перетворення в українському суспільстві викликають об'єктивну потребу у формуванні інтелектуального потенціалу нації, який залежить від якості підготовки фахівців, спроможних висувати перспективні ідеї та реалізовувати їх в інноваційному за типом розвитку суспільстві.

Протягом останніх двох десятиліть одним зі стратегічних напрямів розвитку освіти в Луганській області визначено спрямованість на становлення та розвиток особистості, реалізація чого, у свою чергу, передбачає створення дієвої системи підтримки та розвитку обдарованої особистості.

Проблеми дитячої обдарованості досліджують протягом тривалого часу, проблема ж ефективного навчання обдарованої молоді залишається актуальною і донині. Питанням обдарованості присвятили свої праці видатні зарубіжні та вітчизняні дослідники, зокрема Б. Блум, Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, Б. Кедров, В. Лоуенфельд, Г. Пассоу, Я. Пономарьов, Дж. Рензулі, С. Рубінштейн, Р. Стенберг, Дж. Стенлі, П. Торренс та ін. Протягом останніх десятиріч вітчизняними представниками педагогічної та психологічної наук зроблено вагомий внесок у дослідження питань дитячої обдарованості. Різним аспектам обдарованості присвячені праці таких учених, як В. Алфімов, О. Антонова, М. Гнатко, С. Гончаренко, І. Зверева, Л. Коваль, О. Кульчицька, В. Моляко, О. Музика, С. Сисоєва, В. Слуцький, В. Паламарчук, В. Юркевич та ін. Зарубіжний досвід педагогічної підтримки обдарованої молоді вивчали І. Бабенко, О. Бочарова, Л. Кокоріна, П. Тадеєв та інші.

У Луганській області нагромаджено певний досвід організації педагогічної підтримки обдарованих школярів, особливо еколого-натуралістичного спрямування, узагальнення якого сприятиме підвищенню ефективності організації педагогічної діяльності з означеною категорією дітей в Україні на сучасному етапі. Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчує відсутність історико-педагогічних досліджень, де було б систематизовано теорію й узагальнено досвід організації педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Луганській області та Східноукраїнському регіоні загалом.

Метою статті є аналіз змісту та результативності регіональних програм підтримки обдарованої молоді в Луганській області.

З 1997 р. у деяких областях України почали розробляти обласні та регіональні програми підтримки обдарованої молоді, спрямовані на формування інтелектуального потенціалу нації. У Луганській області склалася система роботи з обдарованими дітьми завдяки реалізації низки обласних програм та проектів, які розроблялися відповідно до завдань і пріоритетів, визначених нормативними документами Міністерства освіти і науки України.

У Луганській області розроблялися та реалізовувалися регіональні цільові програми: “Програма роботи з обдарованою молоддю на 2001 – 2005 рр. “Творча обдарованість Луганщини”, “Освіта Луганщини. 2007 – 2011 рр.”, “Патріот Луганщини” на 2011–2014 рр., “Розвиток і функціонування української та російської мов у Луганській області на 2011 – 2014 рр.”, “Мистецька освіта Луганщини” на 2013 – 2015 рр., “Освіта Луганщини. 2012 – 2016 рр.”.

Програма роботи з обдарованою молоддю на 2001 – 2005 рр. “Творча обдарованість Луганщини” включала декілька розділів: система пошуку обдарованої молоді; навчання, виховання та розвиток обдарованої молоді; науково-методичне забезпечення реалізації програми; стимулювання подальшого інтелектуального зростання талановитої молоді.

Метою програми було створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу регіону, пошуку, підтримки і стимулювання інтелектуально та творчо обдарованих дітей і молоді, самореалізації творчої особистості. Заходами програми передбачалося впровадження ефективних заходів і технологій пошуку, навчання, виховання та самовдосконалення обдарованої особистості, створення умов для її гармонійного розвитку [1].

З метою пошуку обдарованої молоді було передбачено: створення міжвідомчого інформаційного банку даних “Творча обдарованість Луганщини”; організацію регіональних та обласного центрів тестування учнів загальноосвітніх навчальних закладів з метою виявлення їх здібностей, інтересів; створення на базі Східноукраїнського національного університету центру дистанційної роботи з обдарованою молоддю; забезпечення проведення обласних олімпіад, конкурсів, турнірів, фестивалів, оглядів творчих колективів, учнівських конференцій, виставок творчих робіт учнів і студентів, спортивних змагань та здійснення інших заходів, спрямованих на виявлення і самореалізацію обдарованих дітей та молоді; проведення міських, районних олімпіад, відкритих турнірів з краєзнавства, економічних та екологічних знань, культури, мистецтва тощо; участь членів Малої академії наук у наукових конференціях вищих навчальних закладів; проведення міських, районних, обласних учнівських конференцій за напрямками діяльності наукових товариств, територіального відділення Малої академії наук тощо.

Для забезпечення навчання, виховання та самовдосконалення обдарованої особистості було заплановано: заходи щодо поширення мережі експериментальних майданчиків для апробації та запровадження вітчизняних

і світових педагогічних методик розвитку здібностей, удосконалення методів, форм і засобів виявлення та виховання обдарованих дітей, молоді; залучення до пошукової, дослідницької роботи учнів із сільських районів; відкриття консультаційних пунктів для учнів, які виявляють інтерес до науково-дослідницької роботи, поглиблення знань у різних напрямках науки, а також консультаційних пунктів для вчителів, які працюють з обдарованою молоддю; відкриття гуртків вищого рівня, студій, творчих об'єднань різної тематики і спрямованості, очно-заочних шкіл на базі обласних, міських, районних позашкільних закладів, створення комплексів “школа – позашкільний заклад – вищий навчальний заклад”; розвиток мережі навчально-виховних закладів, що працюють з обдарованою учнівською молоддю; відкриття навчальних закладів нового типу, спеціалізованих профільних шкіл, класів з поглибленим вивченням окремих предметів, шкіл фізичного розвитку тощо.

Науково-методичне забезпечення програми включало: введення до навчальних планів і програм підготовки педагогічних кадрів у Луганському інституті післядипломної педагогічної освіти спеціальних курсів, орієнтованих на роботу з обдарованими дітьми та молоддю; створення банку діагностичних методик виявлення обдарованих дітей, а також методичного банку даних про передовий педагогічний досвід щодо роботи з обдарованими і талановитими дітьми у різних типах навчальних закладів області; проведення конференцій, семінарів, шкіл передового досвіду, “круглих столів” з проблем обдарованості; організацію роботи творчих груп з проблем навчання й виховання обдарованих і талановитих дітей; розробку програм особистісного розвитку для обдарованих дітей; проведення обласних науково-методичних та проблемних семінарів для педагогічних працівників з питань особистісно-орієнтованого навчання й виховання, виявлення та розвитку обдарованих дітей.

З метою стимулювання подальшого інтелектуального зростання талановитої молоді планувалося: продовжити видання обласної збірки “Обдаровані діти Луганщини – майбутнє України” за підсумками олімпіад, науково-дослідницьких конкурсів, турнірів, фестивалів тощо; започаткувати випуски вісників обласних центрів позашкільної роботи, територіального відділення Малої академії наук “Заочна школа юного науковця”; за підсумками обласних літературно-творчих заходів видавати збірки творів переможців конкурсів; підготувати і видати збірку про спортивні досягнення учнівської та студентської молоді області; забезпечити висвітлення проблем і кращого педагогічного досвіду роботи з обдарованою та студентською молоддю в засобах масової інформації; підготувати пропозиції щодо організації постійної рубрики “Юні таланти Луганщини” на обласному радіо, телебаченні, а також в обласних газетах тощо.

Одним із пріоритетних цільових напрямів регіональної цільової програми “Освіта Луганщини. 2007 – 2011 роки” є робота з обдарованою учнівською молоддю Луганщини [2]. Серед основних заходів реалізації ви-

значено: підготовку і проведення учнівських олімпіад різних рівнів; проведення Всеукраїнських конкурсів учнівської творчості (“Мої права”, “Мій рідний край”, Шевченківський конкурс, Далевський конкурс, акція “Я громадянин” та ін.); організація постійно діючої очно-заочної обласної олімпіадної школи для обдарованих учнів; випуск збірника діагностичних методик і науково-методичних рекомендацій для психологів, соціальних педагогів щодо проблем обдарованості учнів; проведення методичних семінарів щодо виявлення обдарованості дітей; проведення майстер-класів для класних керівників, учителів-предметників, директорів та заступників шкіл нового типу, практичних психологів базових та експериментальних навчальних закладів з проблеми обдарованості учнів та розвитку креативного мислення обдарованих учнів тощо.

З 1997 р. для обдарованих учнів у Луганському відділенні Малої академії наук працює очно-заочна школа, яка здійснює навчально-виховний процес за 4-річними програмами. У 2012/13 н. р. у школі займався 1021 учень, які представляли навчальні заклади 10 міст та 15 районів області.

У Луганській області в 2009 р. було розроблено Положення про Обласну олімпіадну школу відповідно до Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2007 – 2010 рр., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2007 р. № 1016, і згідно з чинним Положенням про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності, затвердженим наказом Міністерства освіти України від 18 серпня 1998 р. № 305.

Основною метою школи є виявлення обдарованої молоді і створення сприятливих умов для розвитку її здібностей, набуття нею знань і навичок у певних галузях діяльності. Зусилля освітян, які задіяні в роботі обласної олімпіадної школи, спрямовані на створення умов для реалізації інтелектуальних здібностей учнів та задоволення інтелектуального й духовного розвитку молоді Луганщини; стимулювання творчого самовдосконалення учнівської молоді, активізацію руху творчої інтелігенції щодо формування наукової та творчої еліти; підвищення інтересу учнів до поглибленого вивчення базових, спеціальних та фахових дисциплін, надання їм допомоги у виборі професії, залучення їх до навчання у вищих закладах освіти регіону; досягнення високого рівня науково-теоретичної та практичної підготовки учнів до III–IV етапів (обласних / республіканських) всеукраїнських та міжнародних учнівських олімпіад з базових дисциплін.

Олімпіадна школа за формою занять є очно-заочною. Безпосереднє навчання учнів здійснюється під час чотирьох навчальних сесій за затвердженим розпорядком дня. У міжсесійний період учні працюють над індивідуальними завданнями. З цією метою заплановані консультації фахівців. Навчання учнів проводиться відповідно до розроблених та затверджених програм з науково-теоретичної та практичної підготовки учнів (обсяг на-

вчальних годин щорічно корегується Управлінням освіти та науки Луганської облдержадміністрації) з предметів природничо-математичного циклу: математики, фізики, хімії, біології з екологією, інформатики, географії, економіки. Учасниками олімпіадної школи можуть бути учні 7–10-х класів (учні 11-го класу – за бажанням) незалежно від типу, форми власності, розташування та підпорядкування навчального закладу, які є переможцями (учні, які отримали дипломи I, II та III ступенів) III етапу всеукраїнських учнівських олімпіад у Луганській області поточного року; переможцями щорічних обласних та всеукраїнських турнірів з предметів природничо-математичного циклу, переможцями обласних та всеукраїнських турнірів з базових дисциплін, обласних конкурсів-захистів науково-дослідних робіт Луганського територіального відділення Малої академії наук України поточного року.

Метою Регіональної цільової програми “Освіта Луганщини. 2012 – 2016 роки” є підвищення рівня і доступності якісної освіти для мешканців області відповідно до вимог інноваційного розвитку економіки, сучасних потреб суспільства, кожного громадянина. Серед цільових орієнтирів програми є і підтримка талановитої обдарованої молоді та підвищення значення виховної роботи з учнівської молоддю. У програмі зазначено, що в області існує система заохочень обдарованих вихованців закладів та можливе подальше створення умов для розвитку їх талантів [3].

У роботі з обдарованою молоддю області серед завдань та заходів програми визначено: виявлення обдарованої учнівської молоді та створення умов для її розвитку; посилення роботи з талановитою та обдарованою молоддю за різними напрямками роботи; забезпечення участі учнівської молоді області в обласних та всеукраїнських масових заходах.

Порівняно з попередньою версією в новій програмі більше уваги приділено роботі з обдарованою молоддю; окремим розділом програми є “Підтримка талановитої та обдарованої молоді”. Основними напрямками діяльності визначено: удосконалення нормативно-правової бази підтримки обдарованої молоді; виявлення обдарованої учнівської молоді та створення умов для її розвитку; організацію роботи з обдарованою учнівською молоддю Луганщини; підвищення рівня науково-методичного забезпечення педагогічних працівників, які працюють з обдарованою молоддю; покращення роботи з талановитою та обдарованою молоддю за різними напрямками.

Заходи реалізації програми включають:

- оновлення положення про обласні олімпіади, конкурси учнівської творчості згідно з новими освітніми стандартами, навчальними програмами й інструктивно-методичними листами МОН України;
- оновлення та розповсюдження банку даних та діагностичних методик виявлення обдарованої молоді;
- проведення обласних науково-методичних семінарів, “круглих столів” з актуальних проблем виявлення, розвитку та виховання обдарованих учнів Луганщини;

- проведення щорічних профільних змін для обдарованих дітей за предметами виробничого циклу на базі табору-експедиції “Зелений щит”;
- проведення зльоту лідерів учнівського самоврядування та дитячої громадської організації “Лугарі” у ЛОКУ ДОК “Південний”;
- вивчення, узагальнення та поширення прогресивного педагогічного досвіду з питань розвитку обдарованої особистості на курсах підвищення кваліфікації освітян області та в міжкурсовий період на обласних семінарах і “круглих столах”;
- проведення експериментальних досліджень взаємозв’язку інтелектуального та особистісного розвитку учнів у базових закладах Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та експериментальних закладах регіонального рівня;
- організація та проведення обласних науково-практичних конференцій з актуальних питань роботи з обдарованою молоддю;
- проведення обласних конкурсів: серед освітян та навчальних закладів області на кращу розробку авторських методичних і навчальних матеріалів з питань роботи з обдарованою молоддю та серед методичних центрів області на кращий сайт “Обдарована молодь”;
- підготовка до друку збірників діагностичних методик та науково-методичних рекомендацій для практичних психологів, соціальних педагогів, педагогів-організаторів та батьків з проблем обдарованості учнів та з розв’язання олімпіадних задач різного рівня складності;
- сприяння та забезпечення участі наукових і педагогічних працівників інституту у всеукраїнських та міжнародних проектах, науково-практичних конференціях, семінарах, нарадах з питань пошуку, розвитку та виховання обдарованих дітей;
- проведення обласної виставки-конкурсу декоративно-прикладної творчості “Візерунки Слобожанщини”, обласної виставки-конкурсу технічної творчості “Твори та перемагай”, обласного конкурсу фотоаматорів, гала-концерту переможців обласного конкурсу художньої самодіяльності “Самородки Луганщини”;
- призначення іменних стипендій Луганської обласної ради обдарованій студентській та учнівській молоді тощо.

Метою Програми “Мистецька освіта Луганщини” на 2008–2012 рр. було створення сприятливих умов для забезпечення творчого, інтелектуального та духовного розвитку підростаючого покоління, серед пріоритетних було названо заходи, спрямовані на підтримку творчо обдарованої молоді. Одним з основних напрямів діяльності щодо реалізації програми є підтримка творчо обдарованої молоді, але конкретні шляхи та заходи підтримки не визначені.

Обласна програма “Мистецька освіта Луганщини” на 2013–2015 рр. сприяє виявленню, підтримці та розвитку творчо обдарованої учнівської молоді шляхом створення діючої системи конкурсів за всіма мистецькими спеціалізаціями. У межах програми “Мистецька освіта Луганщини” щорічно

проводяться 20 регіональних конкурсів та фестивалів за різними напрямками художньої творчості: “Циркове майбутнє”, “Срібний штрих”, конкурси для виконавців на народних інструментах імені Воеводіних, конкурс дитячої художньої творчості “Палітра” тощо. В області в 529 клубних структурах працює 3060 творчих формувань (гуртки, студії, ансамблі, оркестри).

З метою підтримки обдарованої та талановитої молоді в області функціонують чотири обласні ліцеї-інтернати, які створюють необхідні умови для всебічного розвитку особистості. Серед навчальних закладів області найбільшу кількість переможців олімпіад у 2013 р. (по шість) підготували Луганський ліцей іноземних мов та Луганський НВК спеціалізована школа-колегіум № 36; чотири переможці олімпіад 2013 р. навчаються в Луганській середній загальноосвітній школі № 18.

Координатором позашкільної роботи екологічної спрямованості в регіоні є Луганський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, який постійно веде роботу щодо пошуку та підтримки обдарованої молоді, розвитку її творчої активності, залучення дітей до науково-дослідницької діяльності. Діяльність центру спрямована на екологічну освіту, надання поглиблених знань з основ природничих, аграрних і лісогосподарських наук у процесі роботи профільних об’єднань; підтримку і розвиток здібних і талановитих дітей, підготовку їх до участі в обласних, всеукраїнських і міжнародних науково-дослідницьких проектах; залучення учнівської молоді до науково-дослідницької роботи тощо.

Традиційно Луганська область є лідером в країні за кількістю учасників у Всеукраїнському конкурсі “Вчимося заповідувати”. За ініціативою юних екологів у Луганській області вже створено шість об’єктів природно-заповідного фонду та 12 пам’яток природи – це найкращий показник в Україні. У 2012 р. до Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Луганській області було надано обґрунтування на два об’єкти природно-заповідного фонду та вісім пам’яток природи. Лідером у цьому напрямі роботи є комунальний заклад Лутугинського району “Розкішнянський НВК спеціалізована школа – дошкільний навчальний заклад”.

Результатами роботи освітян області з обдарованими школярами за еколого-натуралістичним напрямом стали призові місця учнів на міжнародних олімпіадах: у 2011 р. учениця 11-го класу Луганської СЗШ № 18 Тетяна Гарська здобула бронзову медаль на Міжнародній олімпіаді екологічних проектів (Азербайджан, м. Баку), учениця 11-го класу Луганської спеціалізованої школи № 57 Дар’я Ширяєва стала срібним призером Міжнародної олімпіади з біології (Тайвань, м. Тайпень), у 2013 р. учениця 11-го класу Луганської СЗШ № 18 Дар’я Боровльова здобула срібну медаль на Міжнародній олімпіаді з екології (Туреччина, м. Стамбул).

Залучення обдарованої молоді до дослідницько-експериментальної, конструкторської та винахідницької роботи в різних галузях науки, техніки, культури й мистецтва здійснює профільний комунальний навчальний заклад “Луганська обласна мала академія наук та учнівської творчості”.

Навчальним процесом у Луганській МАН у 2012–2013 н. р. охоплено 3936 учнів (10,7% від загальної кількості учнів 9–11-х класів області), які займаються в 47 філіях та наукових товариствах учнів (НТУ). Протягом 2012–2013 рр. Луганська мала академія наук була організатором та учасником 55 інтелектуальних масових заходів, у яких брали участь 44600 учнів Луганщини.

У 2013 р. відбувся III Всеукраїнський конкурс обдарованої молоді та її наставників “Первоцвіт” за організаційної підтримки НАПН України, ДНПБ України імені В.О. Сухомлинського, Національного центру “МАН України”, редакційної ради всеукраїнського науково-практичного журналу “Директор школи, ліцею, гімназії”, виставкової компанії “Карше”. Переможцем конкурсу визнано базовий заклад ЛОППО – педколектив Луганського обласного ліцею (директор Л.М. Кольченко), який нагороджено золотою медаллю Національної академії педагогічних наук України.

Висновки. Протягом останніх років розвиток дитячої обдарованості є одним з важливих напрямів регіональної освітньої моделі Луганської області. Було розроблено та реалізовано низку програм і проектів щодо підтримки обдарованої молоді в регіоні, створено загальноосвітні заклади нового типу, які стали лідерами у роботі з обдарованими школярами та в розробці та впровадженні педагогічних інновацій. Результатами спільних зусиль освітян у роботі з педагогічної підтримки обдарованих школярів освітніх установ області стало зростання кількості призерів Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України, всеукраїнських конкурсів, призові місця школярів Луганщини на міжнародних олімпіадах, поширення різноманітних творчих і спортивних конкурсів та змагань серед школярів області. Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення та узагальнення досвіду загальноосвітніх закладів нового типу щодо педагогічної підтримки обдарованих школярів.

Список використаної літератури

1. Програма роботи з талановитою молоддю на 2001–2005 рр. “Творча обдарованість Луганщини”: Затверджена розпорядженням Луганської обласної державної адміністрації від 11 травня 2001 р. № 256 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.loga.gov.ua/oda/documents/official/official_584.html?template=33.
2. Регіональна цільова програма “Освіта Луганщини. 2007–2011 рр.” / Рішення Луганської обласної ради № 14/16 від 13 липня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oblrada.lg.ua/node/3248>.
3. Регіональна цільова програма “Освіта Луганщини. 2012–2016 рр.” Рішення Луганської обласної ради № 10/27 від 24.02.2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oblrada.lg.ua/content/pro-zatverdzhennya-regionalnoi-tsilovoi-programi-%C2%ABosvita-luganshchini-2012-2016-roki%C2%BB>.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2014.

Кабанець М.М. Региональные программы поддержки одаренных школьников в Луганской области

В статье проанализированы содержание и результативность региональных программ поддержки одаренной молодежи в Луганской области.

Ключевые слова: одаренные школьники, региональная программа, Луганская область, педагогическая поддержка одаренных школьников.

Kabanetz M. Regional programs to support gifted students in the Luhansk region

Over the last two decades, one of the strategic directions of education development in Lugansk region has been orientation to formation and development of the individual, which implies creation of an efficient system of support and development of the gifted. Lugansk region has gained some experience of pedagogical support of gifted students, especially in the ecological and naturalistic field.

Several regional target programmes have been developed and implemented in Luhansk region such as “Programme of Work with the Gifted for 2001 – 2005 “Artistic Giftedness of Luhansk Region”, “Education of Lugansk Region. 2007 – 2011”, “Patriot of Luhansk Region” for 2011 – 2014, “Art Education of Luhansk Region” in 2013 – 2015, “Education of Lugansk Region. 2012 – 2016”.

Among the targets of the programmes was creation of favorable conditions for creative potential development of the region, search system, support and stimulation of intellectually and creatively gifted children and youth and their personal self-realization. Activities of the program were supposed to implement effective search tools and technologies of training, education and personal self-improvement of the gifted, creating conditions for their harmonious development.

Collaborative efforts of teachers working with gifted students in the region have resulted in the growing number of winners of All-Ukrainian Intellectual Contest of Scientific and Research Projects of students-members of Junior Academy of Sciences of Ukraine, prizes of Luhansk students at international competitions, dissemination of various art and sport contests and competitions among schoolchildren in the region.

Key words: *gifted pupils, regional programme, Luhansk region, pedagogical support of gifted pupils.*